

CIVILIZACIJA NA RAZPOTJU

Povzetek. Biozofski pogled na svet temeljito spreminja pozicijo človeka v naravi, ker znova uveljavlja tezo, da smo simbiotska bitja narave, torej moramo harmonizirati naš odnos do nje, na pa da naravo nasilno spreminjamo po svojih zamislih. Človek kot simbiotsko bitje narave ima vse evolucijske kapacitete, da se prilagodi, namesto da naravo poskuša objektivizirati (s tem pa tudi samega sebe) z nespametno in tvegano uporabo tehnoloških znanosti. V biotski naravi človeka je, da poskuša s svojo tehnologijo in kulturo ustvarjati svoje življenje in družbo, v kateri živi. Poudarek je na njegovi kulturi. Skozi biozofsko paradigmo se promovira kulturni obrat v novo civilizacijo. Kulturna evolucija in duhovna emancipacija zahtevata nov pristop do vseh področij človekovega življenja: od politike (lokalna demokracija), ekonomije (odpoved anarhiji prostega trga), človekovih pravic (prednost javnemu interesu pred zasebnim profitom), znanosti (relativizacija redukcionalizma in pozitivizma) do zdravstva (prednost preventivne dejavnosti), izobraževanja (vzgoja celovite osebnosti) in družbenih ved, pri katerih sta najpomembnejši kulturna avtonomija lokalne skupnosti ter duhovna afirmacija človeka kot simbiotskega bitja v najširšem smislu.

Ključni pojmi: biozofija, simbioza, paradigma, evolucija, tehnološka znanost, kultura, duhovna emancipacija

Katastrofa ni tragedija

Mogočen hrast raste sredi loga pred njim stojita ekonomist in ekolog. Kaj bosta storila z njim? Prvi spregovori ekonomist: »Danes je njegov les mogoče prodati za 1.000 evrov, in če vzamemo, da ne bo inflacije in da bo cena lesa ostala enaka, bo toliko vreden tudi v prihodnje, saj drevo ne

* Anton Komat je biozof, pisatelj in scenarist.

raste več. Po ekonomski logiki je odločitev jasna. Drevo bomo posekali, les prodali, zanj dobili 1.000 evrov, denar naložili in takoj bodo začele pritekati 10-odstotne obresti. Če posekamo hrast čez deset let, bomo sicer še vedno dobili 1.000 evrov, toda odrekli se bomo obrestim, ki bi takrat znesle 1.600 evrov, čez petnajst let bi obresti znašale 3.170 evrov in čez dvajset let bi bili na »izgubi« že za neverjetnih 5.730 evrov. Zakaj neki?»

Ekologist poskuša zagovarjati preživetje mogočnega drevesa. Govori o njegovi izjemno pomembni vlogi v ekosistemu: «S koreninami preprečuje erozijo tal, kot goba vpija, drži in počasi izceja talno vodo, ponuja življenjsko okolje številnim vrstam in ohranja biotsko pestrost, izloča kisik, v lesno maso veže ogljikov dioksid, izpareva vodo, vzdržuje mikroklimo, blaži silo vetra.» Ekonomist ga grobo prekine: »Ali je dvajsetletno delo hrasta vredno 5.730 evrov, kolikor bi znašale izgubljene obresti? Koliko pa je sploh vredno?« Ekologist mu odločno odgovori: »Pomen drevesa v ekosistemu je neprecenljiv. Nima cene!«

»No vidiš,« zaključi ekonomist, »rekel si, nima cene. Zato bomo hrast podrl in to takoj!« Usoda drevesa »ekonomistov« je zapečatenata.

Ekonomsko logika je neizprosna, denarna naložba je dandanes postala »samorastoča surovina«, katere količina se množi sama od sebe. *Homo oeconomicus* se le prezirljivo nasmehne, češ: »Zakaj neki naj obzirno ravnam z naravo? Mene zanima samo denar. Briga me, če me bodo potomci preklinjali. To bo njihov problem, mene takrat že dolgo ne bo na tem svetu.«

Tako je to v današnjih dneh, ko trčita ekonomija in ekologija. Prva je vse-mogočna, druga nemočno stoka, kriči in grozi s koncem sveta, človeškega namreč. Prva malikuje visoko produktivnost in rast BDP-ja, druga prisega na sonaravni razvoj. Konflikt je neizbežen, čeprav je ekologija etimološko veda, ki uči o domu, ekonomija pa stroka, ki govori o gospodarjenju v tem domu. Stanje je shizofreno. Nastala je nepotrebna polarizacija, ki je izjemno nevarna. Stanje ali/ali namreč ne dopušča tretje poti. S tako polarizacijo je storjena velika škoda naravi in človeku. Naravovarstveniki so etiketirani kot utopisti, levičarji, marksisti in celo nacisti, kot fundamentalisti in ekoteroristi, skratka kot psihopati, ki zavirajo vsakršno modernizacijo in napredek. Na drugi strani se je celotna politika poenostavila zgolj v ekonomsko politiko. Boštjan M. Zupančič (2009) piše, da politični sistem deluje po vse bolj zmedenem vzorcu. Ker ni moralnih in vrednostno-etičnih načel, je vse je naprodaj zato prek vseh vrednostnih prioritete izstopata le moč in denar. V takem stanju je korupcija neizbežna, volitve pa postajajo vse bolj smešno lepotno tekmovanje in *reality show*, v katerem zmagujejo tisti, ki znajo bolj spretno slepariti ciljno publiko. Ta pa je brezidejna, demoralizirana in vse bolj anomična. Anomija, stanje brez vrednot, ko je vse naprodaj, narašča. Anomija, stanje, v katerem si ljudje vrednot ne delijo, ker jih enostavno ni. Ponotranjeni anomija in dekadenca se izravnata s porabniškim uživaštvom, ki je

postal sam sebi namen. Porabništvo zaradi porabništva. Nenehno poteka pranje možganov kot vzgoja za porabništvo in lovljenje užitek. Mladim že v ranem otroštvu operejo možgane s TV-reklamami. »Imeti« pomeni vse, »biti« pa je zasebna stvar posameznika. Pritisk prevladujoče družbene zavesti je strahoten in temelji na umišljenem sebičnem uživaštvu. Ta sebičnost pa v resnici ni navaden egoizem, marveč je tiste vrste egocentričnost, ki sploh ne prepozna kakršnih koli odnosov med ljudmi. Zato ni zmožna človeških odnosov. Toda brez vrednostnega sistema družba ne more dolgo obstajati, poruši se namreč simbolni red, z njim pa umre kultura. Padli smo v stanje, v katerem prevladujoči simbolni red ni več zmožen razložiti, kaj se dogaja. Sodobni človek je postavljen pred kaotični vrtnec dejstev, obenem pa nima več pojmovnih orodij, s katerimi bi ga pojasnil.

B. M. Zupančič (2009) odlično opiše stanje sodobne družbe, ki se je zdrobila v prah posameznikov in razpadla v socialno izolirane individuume. Ker socialna entropija take družbe geometrično narašča, imunski sistemi družbe (pravni sistem in podsistemi od policije in tožilstva) ne delujejo več. Vsi nekaj čakajo, medtem pa živijo od danes do jutri. V tem ne dogajanju se vse bolj krepi zlo. Naslednji krog navzdol obrnjene spirale nazadovanja vodi od pesimizma naravnost k fatalizmu. Tako naravnan družbeni razkroj je pretresljivo podoben času razpada rimskega imperija. Zgodovina ni nepretrgan linearni proces, temveč gibanje v obliki spirale, v katerem se ritmično izmenjujeta razvoj in razkroj. Družbeni razkroj pa odseva tudi kot izguba zgodovinskega spomina. O tem piše Carlos Fuentes (2001: 37): »Danes nas spomin in želje opozarjajo, da živimo obdani z izgubljenimi svetovi, z zgodovinami, ki so izginile. Ti svetovi in te zgodovine so naša odgovornost: ustvarili so jih moški in ženske. Če jih bomo pozabili, bomo sami sebe obsodili na pozabo. Priče preteklosti smo, da bi lahko bili priče prihodnosti. Preteklost je odvisna od našega kulturnega spomina tukaj in zdaj, prihodnost pa od naših želja, tukaj in zdaj.«

Podoba preteklosti je neločljivo povezana s predstavami o prihodnosti, zato prihodnost pripada preteklosti. Preteklost še ni končana in tudi prihodnost je že prišla, vse je tukaj in zdaj. Zato v preteklosti lahko najdemo rešitve za vse sedanje velike probleme človeštva. Ker malikujemo pohlep, odeduštvo, sebičnost, brezobzirnost in neodgovornost, smo pristali na zasebno blaginjo peščice in javno bedo večine. Tako opevana »družba obilja« je daleč od družbe, v kateri ljudje živijo v obilju. Zdaj se celo revščina modernizira. Ljudje v razvitem svetu danes nimajo več tega, kar so imeli ljudje nekoč v izobilju in brezplačno. Vodni viri postajajo blago na trgu, obdavčujejo se bivališča ljudi, ljudje nimajo več dostopa do plodne zemlje in semen, iz ljudi se dela bolnike, ki se morajo pod prisilo zdraviti, v vsakomur se vidi potencialnega terorista in budno oko Velikega brata spremlja vsak naš korak. Obenem pa ključna dejstva ne pridejo v kolektivno zavest, ker učinkovito

delujejo mehanizmi zanikanja. Zanikanje neprijetne realnosti je v interesu velikega kapitala, ki nenehno obnavlja medijske laži in strahove. Saj poznamo tako pandemične grožnje kot to, da nekega problema ni, ker to »še ni dokončno znanstveno dokazano«, recimo umiranje čebel. Miselna lenoba na globalnem sejmu ničevosti tako prehaja v kolektivno norost. Paranoična politika vodi shizofreni svet!

Človeško nasilje nad naravo je dopolnilo nasilja človeka nad drugimi ljudmi. Tako človek nenehno izvaja nasilje nad svojo lastno človeško naravo. Nasilje in izkoriščanje zlomita povezavo narave in človeka. Človeška osvoboditev se ne more zgraditi brez vnovične obuditve narave. Toda pomiritev je neizvedljiva, saj človek naravi nikoli ne dopusti, da bi izrazila svoje mnenje. Razen kadar udari kot katastrofa. Ker se razumen človek prilagaja naravi, nerazumen pa jo trmasto prilagaja sebi, danes smeri napredka določajo nerazumni ljudje.

Zavedati se moramo, da vsak nerešen problem predstavlja novo pokonci postavljeno domino. Stoječih domin na globalni mizi pa je vse več. Kakšen sunek bo potreben za sprožitev niza katastrof? Teorija kaosa nam jasno govori, da je ob zadostnem številu domin dovolj že najmanjši sunek od zunaj, torej iz človeškega okolja, ki mu pravimo tehnosfera. Stanje ekosistema planeta je kot tempirana bomba, zelo zapletena tempirana bomba, ki bo nekega dne eksplodirala. To se lahko zgodi jutri ali pa čez nekaj let, vendar zgodilo se bo. Detonator na tej bombi ni absolutno natančen mehanizem, ki se bo sprožil v napovedljivem časovnem roku. Tačas se tolažimo z utvaro ravnovesja, ki naj bi ga v naravi ponovno vzpostavili ljudje. Ali pa pravimo, da bo narava sama vzpostavila ravnovesje, če jo le pustimo pri miru. Toda narava je vedno v neravnovesju. Vedno se spreha po fraktalnem robu. Tam je življenje evolucijsko najbolj inovativno. Če z močjo naše tehnike izzovemo rušenje krhke trajektorije ravnovesja, bo narava preko fraktalnega roba zdrsnila v kaotično stanje in našla neko novo ravnovesje. Novo trajektorijo v faznem portretu sistema. Spremembo bomo zaznali kot katastrofo, kot naključno, nepričakovano in nenadno katastrofo. In takrat se bo zmagoslavno vpitje o silnem napredku spremenilo v vpitje iz groze in strahu.

Zdi se, da je obstoječi družbeni sistem tako zacementiran in okorel, da ga ne more nihče premakniti niti za milimeter. Očitno je potreben globok pretres, ki bo prinesel spremembo družbene zavesti. Scenarij je jasen in ga na več mestih opisuje B. M. Zupančič (2009): imunski sistem države se ne bo več odzival; nastalo bo izredno stanje (suspenzija vladavine prava); razpad države in regresija na anarhijo, na barbarstvo vojne vseh zoper vse s prizori sodobne apokalipse: lakota, bolezen, vojna in smrt. Ali ni škoda človeka, lahko bi pametneje uporabil svoj razum?

Toda kako izstopiti iz ladje norcev in stesati varno Noetovo barko? Carlos

Fuentes (2001: 87) postavlja pravo vprašanje: »Kako najti izhod iz narave, ne da bi jo pri tem morali žrtvovati, in kako vstopiti v zgodovino, ne da bi pri tem postali njene žrtve?« Naj nam bo v iskanju odgovora vodilo prese- netljiva Fuentesova misel (2001: 68): »Tragedija modernega sveta je pravza- prav odsotnost tragedije. Njeno izpraznjeno mesto je zavzel zločin, kar vodi naravnost v katastrofo.« Jasno je, da katastrofa, ki je zgolj uničenje, nikakor ne more postati tragedija. Za to namreč potrebuje čas. Sodobni svet pre- tresa konflikt vrednot, kot je tista med ekologistom in ekonomistom. Morda bomo to pravočasno spoznali in takrat nobeden izmed nasprotnikov ne bo uničil svojega nasprotnika, pač pa se bosta v tragediji stopila drug v dru- gega. S tem se bo grozeča katastrofa preoblikovala v spoznanje, izkušnja pa v usodo. Moralo tragedije presunljivo enkrat za vselej oznani Ajshil v Prome- teju: »Vse, kar obstaja, je pravično in nepravično hkrati in v obeh primerih upravičeno.« Tragedija torej ne razlikuje med pravičnim in nepravičnim, ker sta oba enako upravičena. Toda na Zahodu je tragedijo zamenjal zločin, ki se kaže kot zgodovina nekaznovanega nasilja nad naravo in človekom. Zato nismo več to, kar smo nekoč bili, ampak smo to, kar smo nekoč bili, ubili, da bi postali to, kar nismo nikoli bili.

Kako izstopiti iz časa zločina in doživeti tragično nravno očiščenje?

Humanist Erazem Rotterdamski (1466–1536) je v Hvalnici norosti (1509) kritiziral srednjeveški absolutizem vere in razsvetljenski absolu- tizem razuma. Oba absoluta sta zanj norost, kajti dogmatičnost je spridila tako vero kot znanost. Danes znova potrebujemo kritično norost. Obnoviti moramo tragični čas, v katerem se nasprotne vrednosti med sabo ne izni- čijo, temveč se v katarzi razrešijo. Moramo preseči čas zločina in doživeti tragedijo. Za to pa potrebujemo novo renesanso duha. Carl G. Jung (2002) nam kot edino možnost, da bi se izognili bližajoči se katastrofi svetuje, da spoznamo resnično vrednost modrosti in zadovoljstva. Saj navsezadnje iščemo ves čas samo to dvoje, ali ne? Količino lahko uravnovesimo s kako- vostjo le, če oživimo simbole, ki spe v nas. To je tiho delo posameznika, individualno izpopolnjevanje človeka, ki znova odkriva svoj mit in legendo. O izjemnem pomenu mita in legende na več mestih piše tudi Carlos Fuentes (2001). To je nedvomno pot, ki bo prek obnove lokalne skupnosti, oživljene solidarnosti in sočutja ter simbioze z življenjem planeta povrnila izgubljeno človekovo dostojanstvo in svetost sveta.

Vprašanje resnice

Živimo v svetu, kjer centri moči odločajo, kaj je problem, kdo ga bo reše- val in kako ga bo rešil. V takem svetu vsiljenih resnic moramo skrajno resno

zastaviti vprašanje, kaj sploh je resnica. Resnica je bila vedno najbolj nevaren koncept v človeški zgodovini. Predvsem, če se skriva za krinko objektivnosti, dandanes bi rekli strokovnosti. V zgodovini se je še vedno izkazalo, da so resnice (kot dogme) vedno služile le elitnemu sloju, da je z njimi upravičeval in uresničeval svoje gospodarske in politične cilje. Včasih so heretiki končali svoje predrzno življenje na grmadah, dandanes gorijo bolj »izpopolnjene« grmade, ki so kurjene s smešenjem, ponižanji in z odstranitvijo iz družbenega okolja. Tako smo bili pred dvema letoma nasprotniki sprememb pesticidnega zakona v parlamentu označeni kot »ekoteroristi, ki so enako nevarni kot islamski fundamentalisti«. Tudi v Sloveniji novodobni heretiki izgubljajo službe ali pa ne morejo dobiti zaposlitve, ker telefoni centrov moči sežejo v zadnjo slovensko vas. »Taka drža oblastnikov je presenetljivo podobna drži svetopisemskega Poncija Pilata,« piše Miguel de Unamuno (1983: 207, 308): »Samovšečni nastopač in arogantnejš je Jezusa našemil v kralja, ga okronal s trnovo krono, ga dal bičati in ga razstavil v posmeh ljudem. *Ecce homo!* Oholi Rimljan je imel v mislih zgolj komedijo zasmehovanja in ponižanja, toda drhal, skupaj s farizeji, je pričela kričati: 'Križaj ga!' In so ga križali. Namesto komedije je nastala tragedija. Jezus je bil križan kot terorist. Pilat se je sicer vprašal: 'Kaj je resnica?', vendar ni počakal na odgovor, ampak je šel in si umil roke.«

Toda Jezus nam je zapustil nedvoumno navodilo. Rekel je: »Če boste molčali, bodo kamni govorili!« Zato molčati pomeni isto kot lagati!

Clive S. Lewis (1998: 35) piše: »Biti brez predsodkov glede vprašanj, ki niso temeljna, je koristno. Biti brez predsodkov glede temeljnih osnov bodisi teoretičnega bodisi praktičnega razuma pa je idiotizem. Če je že nekdo brez predsodkov glede slednjega, potem naj vsaj molči. Povedati tako ali tako ni zmožen ničesar smiselnega.«

Zapiranje razgovora o velikih problemih je hinavščina in laž, obenem pa navadni idiotizem. Vsi oholi oblastniki najprej obidejo problem, potem pa se širokoustijo, kako ga ravnokar rešujejo. Novodobno farizejstvo! To se kaže tudi v primerih, ko iz procesa, v katerem vodijo neko načelo do stopnje, ki se zdi njegova logična posledica, nastane nesmisel. Kot pri zgodbi o Ircu, ki je ugotovil, da določena vrsta peči zmanjša račun za gorivo na polovico, nato pa sklenil, da bi mu dve peči te vrste omogočile ogrevati hišo brez vsakršnega goriva ...pogosto pa gre za Faustovsko kupčijo: odreci se duši in v zameno prejmeš moč. Toda čim se odrečemo svojim dušam, se pravi samim sebi, tako podeljena moč ne bo pripadala nam. V resnici bomo sužnji in lutke tistega, čemur smo prodali svoje duše. Faustova pogodba s hudičem bo dokončno uresničena. Hudič bo prišel in zahteval poplačilo do stotina natančno. Zgodba o Ircu nam ilustrira, kako kvazi metodološki racionalizem preide v popoln iracionalizem, po domače v bedarijo. Priče smo konfliktu med resnico in metodo in ta konflikt s strani zagovornikov

metode za doseg sebičnega cilja kot sredstvo uporablja laž. Toda narava laže zgolj lažnivcem, ki potem svojo zablodo ali zlorabo prodajajo zapakirano kot »strokovno mnenje«. Gre za zlorabo znanosti in nosilec teh nečednih dejanj je sloj prodanih duš, ekspertokracija.

Ljudje današnja znanstvena dognanja nekritično sprejemajo in tudi uporabljajo, a glave zanje ne bi stavili. Toda verjemite, da je ne bi niti znanstveniki! V nasprotnem primeru bi bili norci ali fanatiki. Kljub vsemu pa se resnice znanosti in mnenja znanstvenikov sprejema nekritično, kot da bi imeli opravka z indoktrinirano ideologijo ali dogmatsko religijo. Tako stanje je pogosto pogubno za družbo in za svobodo ljudi. Karl R. Popper (1998) je slikovito opisal metode sodobne znanosti s tole zgodbo. Zapit filozof se je odločil, da bo dokončno dokazal povzročitelja svojega hudega mačka, ki ga je zvesto spremljal vsako jutro po prekrokani noči. V svojem eksperimentu si je kot raziskovalno nalogo zadal, da bo natančno beležil vsakršno popito pijačo. Po nekaj dneh je pogledal v svoje zapiske, v katerih je lahko prebral: prvi dan gin z ledom, drugi dan vodka z ledom, tretji dan viski z ledom, četrti dan absint z ledom, peti dan ...Posvetilo se mu je: »Uaa, odkril sem ga, imam ga! Povzročitelj mojega mačka je led, torej voda, saj sem jo pil vse te dni.« Ni znano, kako se je zapitemu filozofu obnesla terapija s strogo abstinenco pitja vode, toda njegova metoda je navidez delovala strokovno brezhibno. Nauk zgodbe pa je jasen: induktivni sklepi lahko pripeljejo do katastrofalnih zaključkov in posledic. In prav to počne vsemogočna znanost in prav to zlorablajo današnji centri moči.

Znanost zaradi moči

Devetnajsto stoletje je bilo obdobje realizacije vseh zamisli razsvetljenstva in pričetek trgatve obilnejših materialnih sadov racionalizma. Razvoj znanosti je dosegel svoj veliki vzpon v industrijski revoluciji, nadaljnji tehnični napredek je ustoličil znanost kot sistem in prignal do šovinističnega scientizma, te najagresivnejše in najbolj dogmatske religiozne institucije sodobnega sveta. Znanost je postala novodobna religija. To je postala, ko je izpodrinila svojo smrtno sovražnico – institucijo cerkve. Veliki zgodovinski met ji je uspel z ločitvijo cerkve od države. Znanost se je izdatno maščevala cerkvi za stoletno inkvizicijo in goreče grmade, obenem pa je bila vzorna učenka svoje predhodnice. Zdaj znanost dodobra obvladuje ter izvaja multimedijška izobčenja in odstranitve vseh drugače mislečih. Vedeti moramo, da znanost nikoli ni prepričala nobenega od svojih nasprotnikov, temveč jih je vedno uničila. Pri tem ni izbirala sredstev.

Že pred drugo svetovno vojno je znanost pridobila karakter totalitarne sistema in postala tehnoznanost. Državi je ponudila partnerstvo znanja (uporaba za vojaško tehnologijo) in politične moči, znanje za moč in naivno

človeštvo je slavilo mit napredka. Ko se je podredila interesom moči države in kapitala, je svoje najboljše možgane pognala v polni tek za razvoj tehnologij smrti, mogočne vojaške industrije. Oblast je darežljivo odprla svoje mošnje. Postali sta si kot dvojčici, združila sta se znanje in želja po moči. Povezava tehnoznanosti z oblastjo je prvi dalo legitimnost edinega posedovalca in razlagalca resnice, drugi pa strahotno moč. Povezala sta se uzurpator in nasilnež in na njenem praporu beremo *Extra scientiam nulla salus!* Z vzponom multinacionalk na globalno sceno pa je tehnoznanost spoznala svojega mamona in dokončno pozabila akademske tradicije. Anamneza znanstvene etike je danes popolna. Spajdašila sta se globalni kapital in tehnoznanost. Z brezobzirno uporabo te naveze je tehnoznanost trčila v samo zasnovano odprte svobodne družbe, s tem pa v samo srž demokracije in vladavine prava. Dandanes centri moči s pomočjo tehnoznanosti (ekspertokracija) zavestno prikrivajo in izkrivljajo resnico in jo tekoče prilagajajo svojim trenutnim zasebnim interesom. Zato v današnjem svetu naveza tehnoznanosti in centrov moči prinaša največjo grožnjo naravi in človeštvu. Realizirano je načelo *Scientia propter potentiam*. Nebrzdan tehnološki napredek poskuša realizirati vse, kar je mogoče. Porodil se je mit napredka, skozi katerega se je tehnoznanost usidrala tudi v najširšo zavest potrošnikov. Najprej je izgnala Boga, potem je bila oskrunjena Narava, zdaj je s projekcijo genskega inženiringa na vrsti odprava Človeka. Veliki metafizični trikotnik je razbit. (Raz)očarani svet je treba znova začarati.

Toda sodobna znanost je ujeta v metodološko past. Nekaj je hudo narobe v samih temeljih, torej v metodologiji sodobne znanosti. Karl R. Popper (1998) to zagato povzame v treh točkah:

1. empirične izjave je nemogoče verificirati s pomočjo induktivnih sklepanj,
2. pravil, ki obvladujejo naravo, ni moč induktivno dognati,
3. ker s teorijo verjetnosti induktivne metode ne moremo opravičiti, znanost vse bolj pada v apriorizem in dogmatizem.

Popperjeva izjava razsuje vsakršno prevzetnost in namišljene pravice znanosti kot edine posedovalke resnice. Nič ne vemo, o vsem lahko le domnevamo! Popper dokazuje, da vsak znanstvenik, ki išče potrditve svojih hipotez, le-te večinoma dokaj preprosto tudi najde. Zato Popper predlaga revolucionarni preobrat v metodi spoznavne teorije, ki ga lahko strnem v: »Namesto dokažite, da velja – iščemo protidokaze: dokažite, da ne velja! Znanstvenikom predlaga, da teorije izpostavijo trdi preizkušnji in se vprašajo: »Ali obstoji na svetu, kaj takega, kar bi lahko teorijo zavrnilo?« Tako definirana Popperjeva metoda silovito posega v naše dosedanje intelektualno razmerje do sveta in določa v temeljih spremenjen odnos človeka do stvarstva. Znanost ni nič drugega kot konvencija, goli dogovor, torej nekaj, za kar

smo se začasno dogovorili, da velja. Paul Feyerabend (1999) je neizprosno, ko pravi, da je znanost mit in bajka, da je lažna in himerična institucija, ki je v svoji nebrzdani agresivnosti skupaj s centri moči izjemno nevarna.

Zdaj kvantni fizik poučuje biologa, kaj je življenje, biolog pa, nemočen, bulji v metodološki zid svoje znanosti, kjer bere: »Evolucija je kaos s povratno zanko.« ali pa »Vzorec vedenja sistema ima fraktalno podobo, očitna je podobnost preko meril.« V tej luči piše kvantni fizik Fritjof Capra (1973), da opazovalec odloča, na kateri način bo opravil merjenje in ta njegov načrt že do neke mere določa lastnost opazovanega objekta. Če spremeni eksperimentalni načrt, s svoje strani spremeni tudi lastnosti opazovanega objekta. Ni več objektivnega opazovalca, ki izgine v valovnih funkcijah kvantnega kalejdoskopa sveta.

Nujen je torej premik prevladujoče paradigme. Za tlakovanje poti v varnejšo prihodnost človeštvo potrebuje radikalno drugačno družbeno in ekonomsko strukturo, novo kozmologijo, kulturno revolucijo. Obstoj celotne civilizacije je odvisen od tega, ali bomo uspeli napraviti ta revolucionarni kulturni preobrat.

Sodobna tehnoznanost ni sposobna rešiti problemov naše civilizacije, nasprotno, tehnoznanost je tista, ki probleme vse bolj množi in jih zastruje. Vsaka tehnosferska rešitev se nam prikazuje le kot nov multiplikator problemov. »Zavest, ki je ustvarila problem, ga ni sposobna rešiti,« je ob neki priliki izjavil Albert Einstein.

Če pogledamo današnje reševanje globalnega kriznega dogajanja, uzremo prav to: reševanje problema v referenčnih okvirjih, v katerih je nastal. Torej v referenčnih okvirjih »svobodnega trga«, s konceptom »neomejene rasti« in receptom »brezobzirne konkurence«. Potreben je torej tehten premislek, ker gre za temeljna vprašanja civilizacije. Herman E. Daly (Kirn, 1991: 182) podaja slikovito primerjavo: »Zavračanje tehtnega premisleka o ciljih človeške civilizacije nas vodi naravnost k tragediji Mellvillovega kapitana Ahaba, čigar sredstva so bila vseskozi racionalna, njegov namen pa blazen. Namen ekonomije neomejene rasti je blazen v tem, da skuša zadovoljiti neskončne potrebe s pomočjo končne proizvodnje, ki je omejena s količino neobnovljivih naravnih virov. Smiselnost ekonomije rasti je enaka smiselnosti Ahabove obsedenosti v zasledovanju Mobyja Dicka, belega kita, z edinim ciljem, da ga ubije. In tudi vsa racionalna sredstva, ki so uporabljena v tako nori igri, ne opravičijo norosti cilja te tvegane igre. Če pristanemo na Ahabovo noro zamisel, lahko Ahabova usoda doletu vse ljudi tega sveta.«

Quo vadis homo? (Kam greš človek?)

Priče smo dramatičnim dogajanjem na globalni ravni: naraščajoči problemi s pitno vodo in vse bolj grozeče pomanjkanje hrane, epidemije

degenerativnih obolenj, energetska in finančna kriza, vse skupaj začinjeno s klimatskimi spremembami, s sušami in poplavami, hudo vročino in peklenjskim mrazom. Tisti, ki so danes že hudo prizadeti, občutijo, da nepredvidljiva in neobvladljiva dogajanja vse bolj ogrožajo njihovo preživetje. Drugi, ki jih katastrofalni dogodki do sedaj še niso dosegli, živijo brezbrizno, kakor da je vse v najlepšem redu. Živijo v lažnem upanju, da se jih bodo katastrofe izognile, da bodo vse probleme rešile nove tehnologije, nova ekonomija ali prosvetljena politika. Tehnoznanost je ljudem vcepila občutek vsevednosti in tako močan privid vseмогоčnosti, da večina vidi rešitve vseh problemov le v nadaljnjem neomejenem materialnem napredku (neomejena rast BDP-ja). Toda s tako držo bomo le do skrajnosti zaostri probleme tega sveta. V globalni družbi se prej ali slej vse dogaja globalno, tako materialni napredek kot njegove posledice. Pridobitve napredka niso le udarni televizijski šovi, svetovne uspešnice, športni spektakli, bleščeči avtosaloni in glamurozne modne revije, njegove posledice so tudi trume delavcev upadlih lic z bednimi zaslužki, so vsi ponižani otroci in njihove trpeče matere, so bolezni, žeja in lakota, vojne, umiranje ljudi in opustošenje narave. Mit materialnega napredka nas je tako zaslužil, da smo spregledali, da je težnja po neomejeni gospodarski rasti pravzaprav filozofija rakavih celic. Za raka pa vemo, kako se nezdravljen konča. Ubije gostitelja in sebe, torej gre patološki proces, ki ima samomorilsko naravnost. Dogma neomejene gospodarske rasti vodi v kolektivni samomor človeštva. Zato je skrajni čas za zdravljenje naše bolne civilizacije.

V 20. stoletju smo bili priče trem velikim revolucijam v znanosti. Relativnost se je znebila newtonske iluzije absolutnega prostora in časa, kvantna teorija se je zbrisala zamisli objektivnega opazovalca in natančnega merjenja, teorija kaosa pa je odplaknila laplacevske fantazije o predvidljivosti naravnih dogodkov. Od vseh treh revolucij samo kaos zadeva svet, ki ga vidimo in živimo. Toda kaos odpira probleme in postavlja vprašanja, ki jim uveljavljeni znanstveni pristopi niso kos. Kjer se začne kaos, se konča klasična znanost. Kaos pomeni konec redukcionizma v znanosti. Toda redukcionizem v znanosti še vedno zmaguje.

Klasik teorije kaosa Konrad Lorenz (Gleick, 1991) je opisal posebno vrsto vedenja sistema, ki ga je imenoval »skoraj intranzitivno« *vedenje. Tak sistem se zelo dolgo drži ene vrste povprečnega vedenja in koleba le znotraj določenih meja. Potem brez razloga preskoči v drugo vrsto vedenja. Še vedno koleba, vendar je povprečje sedaj drugačno. Lep primer je periodična izmenjava ledenih dob in vmesnih otoplitev. Ampak v tej periodičnosti so v manjših časovnih merilih spet merljiva nihanja povprečnih temperatur. In znotraj njih se v še manjših časovnih merilih znova pojavi periodičnost. Priče smo pojavu, ki mu teorija kaosa pravi »podobnosti preko meril«.* Ko pred seboj gledamo npr. grafe klimatskih sprememb skozi geološko

zgodovino planeta, zremo tipično fraktalno podobo kaotičnega sistema – vzorec v vzorcu. Ko človek doume teorijo kaosa, premaga ovire in o stvareh razmišlja drugače. Drugače jih vidi. Dobi nov pogled, ki je čisto drugačen od prejšnjega. Veliko širši je. Ne išče več vzorcev v enem ali drugem merilu, ampak podobnost vzorcev prek vseh meril. Gre za simetrijo, vendar ne med levo in desno ali med zgoraj in spodaj, gre za samopodobnost med velikimi in drobnimi merili. Prav v tej simetriji »vzorca v vzorcu« je skrit ključ do bistva stvari. Znanstveni svet, ki še vedno temelji na redukcionističnem pogledu na svet, je lahko zaradi tega presenetljivo omejen, zato sprejema nespametne zaključke in odločitve, ki vse bolj zaostrujejo probleme.

Krizno dogajanje človeške civilizacije je kompleksno in vsebuje elemente vsaj petih kriznih dogajanj. Lahko torej govorimo o najmanj petih aspektih globalne krize. Ti so: ekonomski, energetski, prehranski, zdravstveni in klimatski aspekt. Dogajanje je prepleteno in v svoji dinamiki in posledicah kaže značaj kaotičnega dogajanja.

Aspektov je torej najmanj pet:

Ekonomski aspekt

Globalno krizno dogajanje ima značaj pozitivne povratne zanke. V tem kaotičnem dogajanju ekonomisti in politiki poznajo zgolj cirkulacijski sistem denarja, nič pa ne vedo o delovanju prebavnega sistema planeta. Nimajo pojma, da preostanek biosfere že danes ne zmore več izravnati rasti tehnosfere človeka. V naravi ni rezerv, ekonomski sistem pa deluje, kot da imamo neomejeno količino naravnih virov. Temelj zla se skriva v konceptu množične potrošnje. Rešitev prinaša le nova ekonomija, *Green New Deal*, od rasti k razvoju, iz kvantitete rasti v kvaliteto bivanja. Množična produkcija dobrin in potrošništvo morata odstopiti mesto proizvodnji kvalitetnih dobrin, ki jih lahko vzdržujemo in popravljamo. Namesto množične produkcije, servisiranje proizvedenega, namesto gora odpadkov – čim bolj popolno recikliranje. Nova proizvodna paradigma, ki ji pravijo »*cradle to cradle*« (C2C – od zibelke do zibelke), temelji na lokalno dostopnih materialih ter lokalnih praksah uporabe in vzdrževanja izdelkov. John Stuart Mill (2004) je v delu »Principi politične ekonomije« že leta 1848 zapisal, da bo človeštvo po fazi rasti vstopilo v čas stacionarne ekonomije, torej ničelne rasti, v katerem bodo prednostni kulturni, socialni in moralni razvoj. Nekoč je bila to utopija, zdaj je to nujnost. Toda v medijskem in političnem prostoru prevladuje zgolj finančna kriza, ki je preglasile vse druge vidike kriznega dogajanja. Ekonomski sistem je v svojih temeljih skregan z osnovnimi zakoni fizike (entropija) in s temeljnimi principi delovanja ekosistemov (biozofija), zato je kot tak protievolucijski. Nadaljevanje aplikacije dogme neomejene rasti pomeni pot v le malo bolj zakompliciran samomor človeštva.

Energetski aspekt

Energija je temelj celotne ekonomske aktivnosti vsake človeške družbe, zato pomanjkanje energentov vedno vodi v krizo preživetja. Kriza preživetja zaradi iztrošenosti obstoječih energetskih virov sproži razvoj novih tehnologij in formiranje nove družbe. Povedano drugače, ko entropija okolja postane previsoka, pride do nujnosti prehoda na novo energetsko osnovo družbe. Vsi dokazi govore, da so lovsko-nabiralniške družbe prešle na kmetovanje iz nuje. Naravni fondy lovnih živali in rastlin za prehrano so se izčrpali. Prehod na stalno poselitev in kmetovanje sta prinesla množično uporabo lesa. Les je bil tisočletja poglobitni energetski vir človeštva, dokler ni zaradi krčenja gozdov prišlo do kritičnega pomanjkanja lesa; rešitev je bil premog, ki je sredi 19. stoletja postal energetska osnova industrijske družbe. Potem so vloge energetske osnove civilizacije prevzeli nafta, plin in atomska energija. Razvite industrijske države so po 400 letih praktično izčrpale fosilne energetske vire.

Sedaj stojimo pred novo energetsko revolucijo. Ob tem moramo vedeti, da nobena tehnologija ne ustvarja energije, temveč jo zgolj troši: bolj je zapletena, več in hitreje jo troši. Družba se – v ljudem nevidni borbi proti entropičnemu fantomu – organizira v tehnološko vse bolj zapletene, specializirane in tudi vse dražje institucije, ki jim Jeremy Rifkin (1980) pravi »družbeni transformatorji energije«. Toda v vsakem dodanem členu linije pretoka energije skozi družbene strukture se vse bolj kopiči nered, entropija. Entropija sistema narašča. Na ekonomskem področju se rastoča entropija sodobnega sveta kaže kot nenehno povečevanje inflacije, na področju prostora pa kot uničevanje okolja, kopičenje odpadkov in slabšanje zdravstvenega stanja človeštva. Požira nas entropični vrtinec. Dandanes entropično polomijo najbolj čuti državljani, kajti najhitreje naraščajo cene artiklov na repu energijskega pretoka, recimo vode, hrane, zdravstva in stanovanj, ki so temeljne življenjske potrebe ljudi, ne pa luksusa elite. Da bi preprečili zdrst v entropični kaos, mora človeška vrsta uravnorežiti svoj proračun z naravo tako, da ne sme trošiti hitreje kot narava proizvaja oz. kot človeštvo reciklira.

Prehranski aspekt

Prehranska politika ni nekaj, o čemer bi se govorilo, morda se je o tem zadnjič razpravljalo v času hladne vojne, ko smo še razmišljali o prehranski varnosti in prehranski suverenosti. Zadnje desetletje so bile nizke cene hrane in do vrha napolnjene police hipermarketov najboljši dokaz, da je s sistemom prehrane vse v najlepšem redu. Toda stanje se je le v nekaj letih dramatično spremenilo. Problem prehranske varnosti namreč zakomplicira dejstvo, da je proizvodnja hrane temeljila predvsem na poceni nafti. Poleg avtomobilov

je naša prehrana s približno 20-odstotnim deležem največji porabnik fosilnih goriv, na drugi strani pa način našega prehranjevanja sproža v atmosfero 40-odstotkov vseh toplogrednih plinov. Z industrijsko hrano dobesečno žremo nafto in izločamo toplogredne pline. Ker hrano danes pridobivamo iz nafte, ne pa iz zemlje, je konča žrtev te nespameti državljan, ki pri nakupovanju hrane plačuje vse dražjo nafto. V letu 1940 smo iz 1 kcal fosilnih goriv pridobili 2,3 kcal energije v hrani, zdaj pa porabimo kar 10 kcal fosilnih goriv za 1 samo kcal hrane na polici marketa. Ampak z nafto problem hrane še ni zaključen, kajti prenovo potrebuje celoten prehranski sistem: od kmeta in trgovske police do kupca. Kot rešitev za zavoženi prehranski sistem se zdaj ponuja genski inženiring. Toda z uporabo te nepreizkušene in tvegane tehnologije, katere posledice so nepredvidljive in nenapovedljive, bi zgolj do konca zaostriili že tako kaotične in eksplozivne razmere na področju prehranske varnosti. Če pogledamo biosfero, nam postane jasno, da kroženje snovi skozi ekosistem poteka na sončni pogon. Rešitve za tranzicijo kmetijstva v sonaravnost so: resolarizacija kmetijske pridelave, reševanje germoplazme tradicionalnih varietet kulturnih rastlin, obnova lokalnega trga in tradicionalnih praks ter podpora biotske pridelave hrane.

Vprašanja vodne varnosti moramo vedno obravnavati v povezavi z vodnim režimom pokrajine (posegi človeka v okolje, klimatske spremembe), z vodno bilanco in vodnim stresom ter s poskusi privatizacije vodnih virov. Temeljno vodilo mora ostati voda kot skupna in javna dobrina vseh ljudi, nujnost oživitve vodotokov in obnove mokrišč.

Zdravstveni aspekt

Globalizacija trga industrijske hrane je prinesla še eno veliko nesimetrijo sodobnega sveta: vse večji razkorak med revnimi in bogatimi, med presitimi in umirajočimi od lakote. Sodobni človek ima pravzaprav le dve izbiri: ali umre zastrupljen ob polni skledi ali pa lačen ob prazni. V obeh primerih vidimo dve podobi kovanca svetovne prehrane, bolezen in lakoto.

Ljudje vse bolj obolevajo in fiziologi trdijo, da danes zaradi vsesplošne kontaminacije ne bi mogli več napisati učbenika normalne fiziologije človeka. France Avčin je že leta 1969 zapisal (str. 23): »Znanost je toliko napredovala, da praktično ni več zdravega človeka.« Obenem pa zdravstveni sistem pretresajo nenehne krize. V 60. letih je zdravstvo potrošilo okrog 5 % narodnega dohodka, zdaj ta številka presega 15 %. Glavni delež obolevanja prinašajo kronična obolenja, povezana s prehrano. Med deset dejavnikov smrti se uvrščajo štirje glavni morilci, ki tiče skriti v hrani: srčna obolenja, kap, sladkorna bolezen in rak. Velike probleme povzročajo sintetične kemikalije z učinkom hormonskih motilcev (HDC – *Hormone Disrupting Chemicals*), ki danes predstavljajo največjo grožnjo biološkega obstoja vrste *homo*

sapiens. Rešitev zdravstvene krize lahko ponazorim z realizacijo starega izreka: naj bo kmet zdravnik, zdravnik učitelj in učitelj kmet. Povedano drugače, ko bo kmet prideloval zdravo hrano, ko bo zdravnik učil, kako preprečevati obolenje, in ko bo učitelj poučeval sonaravno kmetovanje.

Klimatski aspekt

Klimatske spremembe bodo dramatično vplivale na vse navedene podsi-steme globalne krize. Ob tem je najbolj pomembno, da izvemo pravi odgovor na vprašanje: ali se planet ohlaja ali segreva in se temu tudi pravočasno prilagodimo. Afera Climategate nas resno opozarja na velike igre centrov moči okrog resnice klimatskih sprememb. Nesporno dejstvo pa je, da nas bo ohlajanje bistveno bolj prizadelo kot ogrevanje planeta.

Na razpotju

Prevladujoča družbena paradigma se najbolje odraža v sodobni globalizirani ekonomiji, ki favorizira tekmovalnost, rast in prevlado – v nasprotju s temeljnim konceptom evolucije in ekologije, ki temelji na simbiozi, ohranjanju in prilagajanju. Izhod iz usodnih problemov sodobnega sveta (ekonomska, energetska, prehranska, zdravstvena in klimatska kriza) tiči v prenosu modelov delovanja ekosistemov v človeško družbo (npr. gozdnega). Fritjof Capra (2002: 30) piše: »Življenje je posedlo planet z mreženjem (*networking*), ne pa s tekmovalnostjo. Zanj je značilen ciklični pretok materije in energije, izjemna energetska varčnost, nizka entropija ter vzdrževanje prožnega stanja, v katerem vse spremenljivke nenehno nihajo.« Če ta model prenesemo na človeško družbo, to pomeni ciklični pretok virov na lokalni ravni, reciklažo ter vnos prožnosti in pestrosti v prilagajanju spremembam. Nujna je pestrost vseh in vsega, torej tudi več pristopov k reševanju problemov. V mozaični strukturi se tvorijo številni vzorci in potekajo nenehni procesi. Sistem je v dinamičnem ravnovesju. Ekološka nihanja ekosistemov se dogajajo znotraj nekih meja. Če so te presežene, se sistem sesuje, ker jih na more izravnati. Isto velja za človeško skupnost – če neka ozka družbena skupina hoče maksimirati svojo posebno pozicijo, namesto da bi optimalizirala sistem (družbo), potem to vodi v uničenje sistema (družbe) kot celote.

Sporočilo je jasno, nobenih problemov ne moremo reševati v njihovi posameznosti, pač pa zgolj skozi mrežo odnosov.

Obstoji pa še ena podobnost človeške družbe z ekosistemi. Človeška družba je na moč podobna stanju sekundarne sukcesije, ko ta preide v točko bifurkacije (točko razcepa). Iz nje obstajata zgolj dve poti: ali prehod v klimatsko združbo ali pa evolucijski izbris. V točki bifurkacije ekosistema namreč veljata kaotična nepredvidljivost in izjemna občutljivost že

za minimalne spremembe okolja. S pogledom fraktalne analize bi rekli, da nastopi dramatična sprememba trajektorije v faznem prostoru, ki se človeškim očem kaže kot katastrofa. Če ne bomo zmogli poti v klimaksno družbo, nas čaka evolucijski izbris. Prst narave je uperjen na tipko »delete«.

Zato moramo postati ekološko pismeni, kar pomeni, da moramo razumeti principe organizacije ekosistema in uporabiti te principe za ustvarjanje trajnostne človeške družbe. To imenujem biozofija. Pri biozofski paradigmi je najbolj pomembna medsebojna povezanost v mrežo odnosov, pomik od dela k celoti, od objekta k odnosom, od linearne vsebine k nelinearnim cikličnim vzorcem s številnimi povratnimi zvezami. Preoblikovanje celotne ekonomije in energetske baze civilizacije, prehrane in zdravja pomeni predvsem prehod na nizko entropično družbo, ekološko davčno reformo, v kateri naj cene odražajo dejanske stroške (upoštevanje t. i. eksternih stroškov) in prevlado javnega interesa nad zasebnim.

Pogled sistemske analize

Da bi družba vzdrževala razvoj, mora nenehno reševati probleme, ki se pojavljajo, reševanje problemov zahteva nove organizacijske rešitve, s tem pa nove družbene stroške, kar povzroča še večjo kompleksnost družbe. Imamo torej opravka s tipično obliko pozitivne povratne zveze, ko en pojav vse bolj pospešuje drugega in povratno. V teh spirali povratnega pospeševanja obstoji posebna točka (točka bifurkacije – točka razcepa), v kateri se vsi dosegljivi viri in vsa razpoložljiva energija porabljajo zgolj za vzdrževanje že dosežene stopnje kompleksnosti družbe. Na primer: če bi klimatske spremembe požrle vse razpoložljive vire civilizacije, bi se ta sesedla. Potem se družba na novo samoorganizira, na nižji ravni kompleksnosti ali pa jo »po svoje« preuredijo barbari, katerih sunek jo je dokončno zrušil (primer: propad antičnega Rima v primerjavi s prenovo Bizanca na nižjo stopnjo družbene kompleksnosti).

Naša civilizacija je dosegla najvišjo stopnjo kompleksnosti v človeški zgodovini. Rastoči neizogibni problemi, ki se kopičijo, sprožajo neizbežne rešitve in procese, ki v pozitivni povratni zvezi ne le še bolj zaostrejujejo obstoječe probleme, pač pa sprožajo še številne nove, ki jih poprej nismo poznali. Rešitev pred kolapsom sodobne človeške civilizacije prinaša nova kozmologija, biozofski pogled na svet.

Biozofski pogled in kozmologija simbiotskega človeka

Sodobna civilizacija počne stvari, ki se na osebni ravni izkažejo kot popolna nespamet, celo norost. Zakaj kot družba počnemo stvari, ki jih kot posamezniki nikakor ne bi storili?

Toda narava ima rešitve tudi za človeštvo. Prebrati jih bomo znali, ko bomo postali ekološko pismeni. Biozofija pomeni evlucijsko modrost narave, ki se kaže kot samoorganizacija delovanja ekosistemov. Odličen primer je gozdni ekosistem, ki počasi dozoreva v pragozd.

Spremembe celovito opisuje Mlinšek (1989): specialisti sčasoma vse bolj nadomeščajo generaliste, ob tem pa se povečuje celotna biomasa in narašča zapletenost ekosistema. V okvirju običajnih dogajanj je sistem stabilen, toda ob zunanjih motnjah, npr. suši, požaru ali viharju, se sprožijo dramatične spremembe. Stari sistem se v delih, ki jih je prizadela ujma razsuje, na njegovih ruševinah pa se porodi enostavnejši stadij sukcesij. Pragozdni ekosistem je mozaične zgradbe, sestavljen iz zrelih jeder in območij, kjer poteka intenzivna prenova.

Mlinškov opis lahko analogno prenesemo na človeško družbo, če hočemo, da bo trajnostno naravnana. Za doseganje tega cilja človeška družba potrebuje tako stabilnost kot spremembo, tako red kot svobodo, tako tradicijo kot novosti. Prav nasprotja znotraj skupnosti so zagotovilo pestrosti in generator njene vitalnosti. Obenem pa je vzdrževanje prožnega stanja človeške družbe najboljši porok za nujne spremembe. Sodobni globaliziran svet, ki vse bolj drsi v egalizacijo in standardizacijo tako forme kot vsebine in celo vedenjskih vzorcev, je kot tak izrazilo antievlučijsko naravnano.

Po biozofskem načelu ekosistema moramo spremeniti svoje kolonizatorsko vedenje, značilno za fazo primarne sukcesije, in preiti na način funkcioniranja klimaksne združbe. Stojimo pred najpomembnejšo revolucijo v človeški zgodovini.

Sveta ne morejo rešiti nove tehnologije, ampak nova zavest našega bivanja, nova etika, nova kozmologija človeštva, nova in drugačna kulture sobivanja, holistična zavest biozofije, simbiotski človek z biozofskim pogledom na svet. Sporočilo evolucije človeka je, da je omika možna le v dejavnem sodelovanju vseh ljudi in ob njihovi pripravljenosti, da podredijo svoje kratkoročne sebične interese skupnemu dolgoročnemu dobru. Ta modrost samoobvladanja je našim prednikom pripomogla k preživetju. Za doseganje modrosti prednikov je potrebno spoznavati življenje skozi vse njegove pojavne oblike. Herman Hesse (1997: 52) piše: »V slehernem človeku spi pozabljeno bratstvo z naravo, potrebno ga je samo prebuditi in odpreti na stežaj svoja čutila in dušo. Pomembneje kot vedeti je čutiti!« Vemo dovolj, ne premoremo pa poguma, da bi karkoli spremenili. Pri tem pa je najusodnejša ovira lažno upanje. Kajti le ko umre upanje, zaživi delovanje. Ne potrebujemo novih znanj za večjo konkurenčnost, pač pa več domišljije za velike spremembe. Pomnimo, da največ tvega tisti, ki nič ne tvega! Ko bomo razumeli principe organizacije ekosistema, jih bomo lahko uspešno uporabili za oblikovanje trajnostne človeške družbe.

Kozmologija simbioze prinaša nov kontekst razumevanja življenja, ki je usmerjeno na mrežo odnosov med bitji. Če je racionalistična z induktivno metodo podprta tehnološka ustvarila kritične probleme današnje družbe in sveta, jih bo le holistična zavest biozofije sposobna razrešiti. Poseči bomo morali globoko nazaj, v svoj praspomin, kjer še obstajajo kode simbiotskega sobivanja. Lynn Margulis (1998: 134) piše: »Življenje na Zemlji je obstalo le zato, ker je koeksistiralo v simbiotskih odnosih. Če bi obstajali le borba in tekmovalnost, življenje ne bi bilo mogoče.« O fenomenu življenja vemo v resnici zelo malo in krhke strukture reda nam vedno znova in vse pogosteje zgrmijo v brezno kaosa. Toda prave nevarnosti ne predstavlja kaos, temveč lažni red in lažno upanje. Nova kozmologija daje primat kulturi simbioze in danes postaja mejnik v preživetju človeške vrste.

Skoki kozmologijo simbiotskega človeka se promovira nova kultura sobivanja, ne pa toliko nove tehnologije. Simbiotska paradigma temelji na kulturni evoluciji človeka in zadeva nove pristopa na vseh področjih človekovega bivanja: od politike (nova globalna demokracija), gospodarstva (ekonomija ničelne rasti), človekovih pravic (prednost javnega pred zasebnim interesom), znanosti (relativizacija redukcionizma, induktivne metode in pozitivizma na račun holističnih in deduktivnih modelov), zdravstva (prednost preventivne medicine), šolstva (vzgoja celostne osebnosti za življenje in preživetje) do družbenih ved, v katerih je na prvem mestu poudarek na kulturni avtonomiji lokalnih skupnosti in duhovni afirmaciji človeka.

Povrniti se moramo v stanje duha, ki nas je rodilo. Zemlja bo preživela, življenje vedno najde pot – z nami ali brez nas.

Evolucija je zgodba o uspehu simbioze, zato nas biozofski pogled na svet uči, da moramo človeško družbo rekultivirati: od analize k sintezi, od redukcionizma k holizmu, od količine k kakovosti, od opisov k odnosom, od hierarhij k mrežam cikličnih odnosov, od urejanja k prilagajanju, od tekmovalnosti k sobivanju, od prevlade k sodelovanju in od rasti k ohranjanju. V mozaični strukturi se tvorijo številni vzorci in potekajo nenehni procesi homeostaze in prilagajanja, ciklični lokalni pretoki materije in energije, energetska varčnost in nizka entropija. To nam bo omogočilo izhod iz narave, ne da bi jo pri tem morali žrtvovati in hkrati tudi vstop v zgodovino, ne da bi pri tem postali njene žrtve. Pri tem sta nujna sistemski pristop in izdelava reprezentacijskega modela. Potreben bo premik, ki je primerljiv z neolitsko revolucijo, in trud, kot ga v človeški zgodovini še ni bilo.

LITERATURA

- Ajshil (1982): Vkljenjeni Prometej. Ljubljana: Mladinska knjiga (Kondor).
- Aurobindo, Šri (2004): Človeški cikel. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Avčin, France (1969): Človek proti naravi. Ljubljana: Tehniška založba.
- Bak, Per (1996): How nature works. New York: Copernicus.
- Berling, David (2007): The Emerald planet. New York: Oxford University Press.
- Capra, Fritjof (1973): The Tao of physics. London: Flamingo.
- Capra, Fritjof (1983): The turning point. London: Flamingo.
- Capra, Fritjof (2002): The hidden connections. New York: Anchor Books.
- Davis, Mike (2009): Planet slumov. Ljubljana: Založba /*cf.
- De Unamuno, Miguel (1983): Tragično občutenje življenja. Ljubljana, Slovenska matica.
- De Unamuno, Miguel (1988): Umetnost in resnica. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Diamond, Jared (2008): Propad civilizacij. Tržič: Učila.
- Diamond, Jared (2008a): Puške, bacili in jeklo. Tržič: Učila.
- Emerson, W. Ralph (2007): Zaupanje vase. Ljubljana: Sophia.
- Emiliani, Cesare (1992): Planet Earth, Cambridge, Cambridge University Press.
- Engdahl, F. William (2004): A century of war. London: Pluto.
- Feyerabend, Paul (1999): Proti metodi. Ljubljana, Studia humanitatis.
- Fuentes, Carlos (2001): Pogumni Novi svet. Ljubljana: Literatura.
- Gleick, James (1991): Kaos, rojstvo nove znanosti. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Heisenberg, Werner (1977): Del in celota. Ljubljana: Znanstvena knjižnica.
- Hesse, Hermann (1997): Umetnost brezdelja. Dražgoše, Pan.
- Jung, G. Carl (2002): Človek in njegovi simboli. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Kirn, A. - urednik, več avtorjev (1991): Ekologija, ekonomija, entropija, Ljubljana: ARAM.
- Komat, Anton (1997): Nespametni bodo žejni. Ljubljana: Co Libri.
- Komat, Anton (2000): Zaton Prometejeve dobe. Ljubljana: Študentska založba.
- Komat, Anton (2008): Simbiotski človek. Domžale: samozaložba.
- Komat, Anton (2009): Umetnost preživetja. Domžale: samozaložba.
- Lewis, S. Clive (1998): Odprava človeka. Ljubljana: Študentska založba.
- Machiavelli, Niccolo (1966): Vladar. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Margulis, Lynn (1998): The symbiotic planet. London: Weidenfeld & Nicolson.
- Margulis, Lynn, Dorian Sagan (2002): Acquiring genome. New York: Perseus books.
- Mill, John Stuart (2004): Principles of Political Economy. New York: Prometheus books.
- Mlinšek, Dušan (1989): Pra-gozd v naši krajini. Ljubljana: Biotehniška fakulteta.
- More, Thomas (1958): Utopia. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Popper, K. Raymond (1998): Logika znanstvenega odkritja. Ljubljana: Studia humanitatis.
- Rifkin, Jeremy (1980): Entropy - a new world view. New York: Viking Press.
- Roberts, Paul (2009): Konec hrane. Tržič: Učila.
- Roberts, Paul (2010): Konec nafte. Tržič: Učila.
- Rose, Hilary, Rose Steven (2001): Alas poor Darwin. London: Vintage.
- Rotterdamski, Erazem (2010): Hvalnica norosti. Ljubljana: Studia humanitatis.

- Ryan, Frank (2002): Darwin's blind spot. New York: Houghton Mifflin Co.
- Schneider, H. Stephen (1996): Laboratory Earth. London: Weidenfeld & Nicolson.
- Spengler, Oswald (2010): Zaton zahoda. Ljubljana: Slovenska matica.
- Thompson, d'Arcy (1961): On growth and form. Cambridge: Cambridge University Press.
- Zupančič, M. Boštjan (2009): Prva od suhih krav. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Ward, Peter (1995): The end of evolution. London: Phoenix.
- Ward, Peter (2009): The Medea hypothesis. Princeton: Princeton University Press.
- Weiss, Hans (2009): Medicina v primežu podkupnin. Tržič: Učila.
- Williams, C. George (1996): Plan and purpose in nature. London: Weidenfeld & Nicolson.